

Štěpán Jurajda: Jak dostat vědu do "Ligy mistrů"

V Německu nedávno zavedli nový program financování vědy: věnuje miliardy na rozvoj několika málo vědeckých pracovišť, jež mají šanci dosáhnout světové úrovně. Mám za to, že naléhavost takového opatření je v České republice vyšší než v Německu.

Bez zásadní změny ve financování vědy nečekejme - až na obdivuhodné výjimky - na domácích pracovištích světovou vědu. V Česku je totiž finančně nemožné složit mnohonárodnostní špičkový tým.

Práce za světový plat...

Asi si řeknete, že nízká úroveň platů v Česku je přirozená a odpovídá naší nižší produktivitě. I platy řadových zaměstnanců Škody Auto, kteří mají asi podobnou výkonnost jako jejich němečtí kolegové v továrnách Volkswagenu, jsou především určovány průměrnou produktivitou na našem trhu práce, a jsou proto nižší než v Německu.

Jenže kvalitní vědci jsou schopni bez problémů působit kdekoli na světě a platy globálně soutěžících pracujících (špičkových vědců, manažerů, fotbalistů či operních pěvců) jsou určovány celosvětově. Místo světových platů za světovou kvalitu zatím spoléháme na zálibu nebo posláni několika málo Čechů dělat kvalitní vědu doma, i když se jim to nevyplatí.

Co je to špičkový plat? Budu mluvit jen o ekonomii. Podle šetření Arkansaské univerzity v roce 2003 byl průměrný nástupní plat čerstvých ekonomů s titulem PhD na výzkumných katedrách v USA asi 71 tisíc dolarů ročně. Evropské platy jsou nižší, u nás je navíc jiná cenová hladina. Takže i poloviční plat by našim univerzitám pravděpodobně dovolil začít nakupovat na světovém trhu mladé akademické ekonomy. Stejně důležitá je ale i perspektiva získání trvalé pozice a platového růstu.

Pokud chcete provozovat vědeckou instituci světové úrovně, potřebujete zajistit přísun kvalitních vědců v celé šíři daného oboru. Potřebujete mít životaschopné skupiny v jednotlivých podoborech, aby daná katedra mohla nabízet doktorandský program špičkové kvality.

...a pod světovou kontrolou

Ve Spojených státech pocházejí nadaní adepti vědy ze všech koutů planety a jen malá část nejlepších je prestižními univerzitami přijata natrvalo. U nás katedry a ústavy berou nejlepší dostupné domácí uchazeče - nabídka v tak malé zemi s tak nízkými platy vědců je ale omezená. Univerzity nemají na to, aby si najaly "hráče" evropské úrovně, a nesloží tak tým, který by mohl proniknout do "Ligy mistrů".

To si samozřejmě Česká republika může dovolit jen u několika málo pracovišť. Otázka zní, zda je lepší mít několik špičkových kateder, nebo o trochu vyšší platy v celé vědecké obci. Náskok Spojených států ve vědě i nedávné rozhodnutí o selektivní podpoře vědy v Německu dávají odpověď. Stačí jen namířit dodatečné zdroje na vědu zcela výběrově.

Podpořená pracoviště by také musela angažovat zahraniční prestižní vědce do orgánů rozhodujících o najímání a propouštění. Jinými slovy, za světovou podporu by si taková pracoviště zasloužila i světová měřítko kontroly.

Místo, kam chce každý

Přítomnost špičkových pracovišť pak může výrazně změnit produktivitu celé vědecké obce. Nejde jen o to, že lepší podmínky umožní kvalitnější výzkum. Pod hrozbou odchodu ze špičkové katedry, kde jsou navíc i špičkové platy, ze sebe vědci dostanou větší snahu a lepší výsledky.

A existence takového pracoviště zvýší motivaci domácích vědců i studentů se do něj dostat.